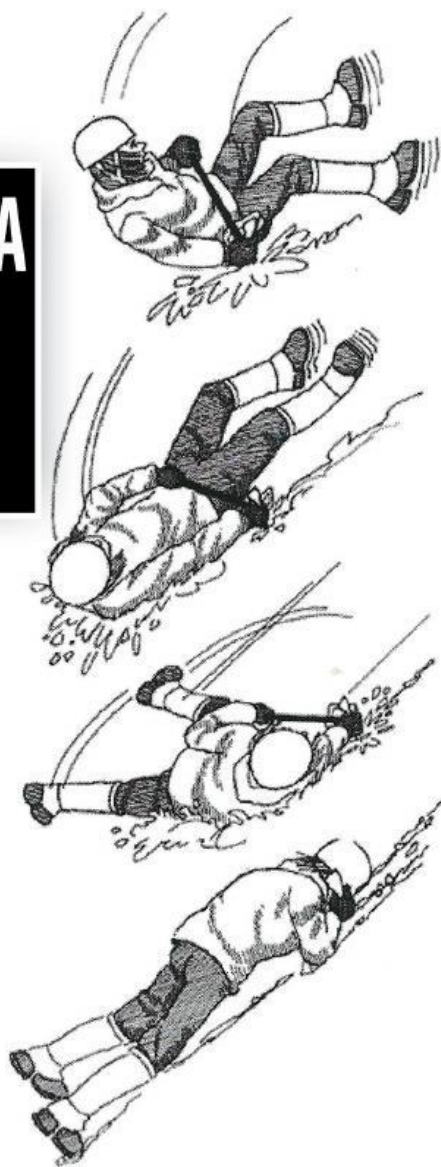

Mjeshtër i Edukimit
ALEKSANDËR S. BOJAXHI

TË PAPËLQYERA NË SPORTIN E ALPINIZMIT

Në vitin 1978 ose 1979 në një seminar për kualifikimin e trajnerëve u paraqit edhe materiali i përgatitur si më poshtë.

Në atë seminar, në hyrje të referimit, theksova se alpinistët sa më shumë ngjitje bëjnë aq më shumë përvojë fitojnë; aq më shumë kuptojnë se trimëria e tepruar është marrëzi, aq më shumë kuptojnë se vështirësia dhe rreziku nuk rrinë bashkë.

Sigurisht që puna për t'i mbledhur, ndonëse e thjeshtë në dukje, ka vështirësi sepse kërkon të takohesh me alpinistë për të mësuar dhe sqaruar ndodhitë e pakëndëshme. Dhe përvoja e mbledhjes së tyre tregoi që secili i shpjegon, me raste edhe i justifikon/i përligj sipas mënyrës së tij. Shpesh ndodhitë ndërthuren me momente psikologjike dhe në këto raste është dashur të takohen disa nga pjesëtarët e avarisë. Kjo ishte e vështirë për arësye kohore, por tek e fundit këtu do rradhiten ndodhitë. Gjithësesi punën e regjistrimit të ndodhive të pakëndëshme alpinistike e quaj të filluar. Po rendis ato ndodhi personale edhe të të tjerëve që i kam vlerësuar si më të vlefshme për përvojë për lëvizjen alpinistike. Uroj që kjo punë e filluar të plotësohet hera herës.

A photograph of a piece of paper with handwritten text in Albanian. The text is written in a cursive script. The first line reads 'Isha të papërpjyera', the second line reads 'Më Sportin e Alpinizmit', and the third line reads 'Mj. Sportit A. Bojaxhi'. The paper appears aged and slightly stained.

Viti 1951

Në muajin gusht organizohet ngjitja në majën e Hekurave. Ishte koha dhe ishin vite kur çdo veprimtari sportive në mal konsiderohej alpinizëm. Veprimtaria kishte shpirt gare; kush do të

ngjitet i pari në majë. Në ngutje e sipër dikush (lart) “lëshon” një gur që godet (poshtë) pjesëmarrësin Arben Kalaja. Ky ndërroi jetë.

1953

Me rastin e 11 janarit organizohet gara alpinistike (kështu quhej) Sheshi Skënderbej – mali i Dajtit. Një pjesëmarrës ndërroi jetë në Fushë Dajt. U tha që “e pati nga ngrirja”. Në këto lloj garash pjesëmarrësi firmoste për dakortësinë për pjesëmarje. Nuk organizohej, ose kërkohej document për kontroll mjeksor.

1956

Mali Korab, muaji shkurt. Tregoi Taxhedin Shehu

Zajmet Elezi dhe Taxhedin Shehu verbohen nga sytë (konjuktivit demeti) për mungesë të syzeve mbrojtëse nga rrezatimi diellor.

1959

Shtegu i Dhenve. Muaji gusht. Tregoi Andon Tapia

Po ngjiteshim dy dyshe në dy litarë të ndryshëm, Andoni dhe tre alpinistë nga Çekosllovakia (ne për shkurt, si çekët dhe sllovakët, i thërrisnim çekë (mes tyre ishte një femër). Ngjiteshin në shkëmbejtë në të majtë të Shtegut. Zuri shi I rrëmbyer dhe e ndërpreme ngjitjen. Tek ktheheshin Andoni udhëhiqte. Në një vend të zbritjes Andoni futet në një lug duke u shkëputur paksa nga tre çekët. Gjykoi se lugu ishte më i thjeshtë dhe më i shkurtër për zbritjen. Çekët nuk e ndoqën. Ai zbriti shpejt dhe në mbarim të zbritjes u fut nën një strehë shkëmbore për tu mbrojtur nga shiu. Pas dy a tre minutash qetësie Andoni dëgjon që çekët po e thërrisnin (Andoni ka mbaruar studimet për edukim fizik në Çekosllovakia). Ai nxjerr kokën në drejtimin nga vinin thirrjet dhe shikon treshen që fillon të komunikojë me të.

- O Shën Mëri! Gjallë qënke!!..
- Përse, si është puna, u përgjigj ai
- Sapo kalove ti në lug ra rrufeja; goditi një shkëmb dhe copat e tij u vërvitën në lug.

Thamë se me siguri do të të kenë goditur!

Unë, tregoi Andoni, as pashë e as dëgjova gjë. Isha i motivuar të largohesha sa më shpejt nga shiu.

MORALI i rastit.

Për sigurinë në mal thënia “Shpejtësia ëshë shpesh baraz me Siguri” është e vërtetë për rastin.

1959

Valbonë. Maja e Brijasit. Tregoi Andon Tapia

U nisëm për ngjitje në majën e Brijasit, unë, Vangjel Melengu dhe tre alpinista çek (në fakt ata ishin sllovakë të klubit alpin të Bërnës). Lartësia e pjesës qëndrore të shkëmbit ishte e tillë që grupi u përgatit disi edhe për të kaluar natën diku në faqen shkëmbore.

Kur e ndërpreme kacavarjen e ditës së parë ishte errur. Tre çekët që kishin edhe përvojë më të mirë se ne gjetën një vend dhe ranë për të fjetur. Por edhe Andoni me Vangjelin në terr bënë si bënë dhe gjetën një vend për të fjetur.

Natën Vangjeli zgjon Andonin. Nga lart vazhdimisht binin gurë dhe gjendja ishte shqetësuese për të. Ata të dy ishin të lidhur me litar dhe të siguruar me kunja/plenga të ngulura në shkëmb. Andoni vazhdoi gjumin, por tashmë me copa. Ai e dinte se në errësirë nuk kishin se çfarë masash të tjera të merrnin. Porse Vangjeli mbeti i shqetësuar dhe nuk fjeti më. Kur u gdhi ata panë se po flinin sipër tapës së një tymtaje/kamine/oxhaku.

Vazhduan ngjitjen, por fakti se ishin të pangopur me gjumë, fakti që kishin marrë masa për të fjetur në shkëmb por nuk kishin marrë masa me ushqime të mjaftueshme, si dhe droja nga rënia e gurëve bënë që ata të mos kishin më gjallërinë e duhur për të shkuar më tej. “E lamë për hiç gjë daljen në majë. Kishim edhe shqetësimin se pasi të dilnim në majë, nga do të ktheheshim?” Me këto fjalë e mbylli tregimin Andoni.

Si përfundim: grupi nuk ishte i plotësuar me ushqimin; nuk kishte studjuar itenerarin dhe nuk kishte njohje për rrugën e zbritjes. Po të dilnin në majë, zbritja në itenerarin e ngjitjes do zgjatej më shumë orë/kohë nga sa orë dritë kishin përpara.

Përfundimi: Nuk duhet të niset alpinisti në një itenerar pa i studjuar dhe peshuar të gjitha kërkesat që do realizimi i tij (ngjitje e zbritje).

1959. maja Vishencit. Muaji Korrik. Tregoi Vasil Vreto

Kryhej ngjitje në pjesën jugore të Vishensit, në një faqe shkëmbore të lëpirë. Në litar janë dy gjermanë dhe Vasili në mesin e litarit. Për dy hove çdo gjë kaloi mirë. Në hovin e tretë gjermani filltar (udhëheqës i itenerarit) me emrin Jorg, heq këpucët dhe futet në një pjesë të lëpirë me një sqetë në të. Ai u mundua shumë, por më së fundi ai i doli sqetës majtas, “rrëshqiti” barkas dhe doli mbi sqetë! I erdhi rradha Vasilit të fillojë kacavarjen. Kur arriti tek sqeta u mundua shumë por nuk mundi ta kalonte. Vendosi të bënte sikundër bëri Jorg. Kur mori të “rëshqasë” barkas, fluturon e bie 4 metra poshtë e ngelet i varur në kunj/plengë. Nuk e humbet toruan. I hipën një fuqi e forcë morale e tillë që i kapur mbas litarit ngjitet deri sipër tek Jorg. I treti i litarit në këtë pjesë u ngjit si kovë sepse ishte i dobët nga krahët.

Si përfundim: në stërvitje duhet që kacavarsi të ushtrohet në rënie. Kjo ndihmon që në raste të ngjashme gajtë kacavarjes të mos humbasë toruan.

1959. Maja Vishensit 2.517 m. Tregoi Vasil Vreto.

Muaji korrik. Në kthim nga ngjitja në majën e Vishensit duhej të kalohej një sipërfaqe jo e vogël me borë të ngrirë. Kalojnë nëpër këtë borë me rradhë Vasil Stambuli, Vasil Vreto, Andon Tapia.

Edhe duke rrëshqipur edhe duke u përplasur por pa dëmtim serioz. Kur fillon zbritjen Tefta Zguro, edhe ajo rrëshqet. Ajo përplasat tek shokët që e prisnin poshtë borës së ngrirë, por dërmohet dhe gjakos nifullën në thërmaqkat/valin që fillonte pas borës.

Si përfundim: të gjithë këta ishin të mbathur me këpucë atlete dhe ky pësinm nuk ka nevojë për komente. Atletet nuk janë këpucë për reliev të mbuluar nga bora apo akulli.

1959

Maja e Harapit.

Në veprimtarinë me alpinistë gjermano lindorë, Koço Qafëzezi i afrohet, me grupin e tij, itinerarit ku do të fillonte kacavarja. Duhej të kalonte një sipërfaqe bore të ngrirë. Ishte i mbathur me këpucë atletike. Rrëshqet dhe përplasat fort me shputat në një shkëmb. Shëmbet keqas. Përfundon në spital në Shkodër.

Përfundimi: lloji i këpucës duhet t'i përshtatet relievit. Për rastin nuk kishte sigurim me litar dhe sejcili ngjitej si të donte.

1959

Mali i Valit. Sezoni veror. Tregoi Vasil Vreto

Në një tymtajë/kamina/oxhak të këtij mali ngjiten dy gjermanë dhe Tefta Zguro. Lidhen me dy litarë të njëpasnjëshëm 40 metrosh sejcili. Gjatë ngjitjes hera herës binin gurë (val = gur që bien ga mali -ab). Kur ende nuk ishin ngjitur mjaftueshëm, një gur i madh bie përpara fytyrës së Teftës dhe këput litarin. Dëmtim nuk patën. Treshja e alpinistëve ndërpret ngjitjen dhe kthehet.

Përfundimi: nuk duhej të ishin futur për kacavarje në këtë mal, emri i të cilit, Valit, domethënë mali i gurëve që bien.

Edhe rrëzë malit të Alisë (ana e Valbonës) kemi një lug të rrezikshëm nga rurëria, "Lugun e Valit". Gjermanët kanë synuar edhe ngjitjen e faqes jugore të malit të Harapit. Itinerari që morën kishte gurërie. Në këtë rast ata u kthyen që në metrat e para të kacavarjes.

1960

Qafa e Zhabores. Dhjetor. Tregoi Kozma Grillo.

Katër alpinistë të shquar për kohën: Kozma Grillo komandant, Vasil Stambuli. Petraq Kule, Mustafa Selenica pasi kishin bërë disa ngjitje në Alpe, disa ditë pa ndërprerje, ulen nga Qafa e Zhabores për të dalë në Rrogam. Itinerarin e zbritjes nuk e njohin, andaj ecin me kujdes. Jo rrallë kur alpinistët janë të lodhur në momente kritike të komunikimit bëhen të paduruar. Janë çaste kur kapitja dhe makthi për të arritur në bazën më të afërt e lënë pas gjakftohtësinë dhe ulin kujdesin për tu siguruar. Me ta ndodhi një gjë e tillë. Mustafai punonte i lidhur në një litar

me Petraqin. Fillojnë të bëjnë fjalë dhe Mustafai zgjidhet nga litari. Petraqi alarmohet /shqetësohet dhe njofton me zë emocional:

- Kozma, Mustafai u zgjidh nga litari. Kozmai me Vasilin që ishin përpara në këtë zbritje ndalën. Lodhja i kishte kapluar edhe këta të dy dhe kjo bëri që Kozmai të ulurijë në mënyrë të pa kontrolluar, të pazakontë për natyrën e tij:
- Xake! (bunimi për Mustafanë – ab). Lidhu! uluriti ai.

Kjo ulurimë nuk ishte urdhër për të sepse nuk kishte urdhër që të thyente/ndryshonte lodhjen dhe tensionin nervor të asnjërit prej tyre (shokëria e tyre ishte superiore). Kjo ishte një klithmë e jashtëzakontë e dalë në një moment nga gjoksi i një alpinisti në një moment psikologjik të veçantë që vuri në lëvizje vetëdijën e Xakes për tu lidhur. Pas kësaj edhe Mustafai vazhdoi zbritjen i suguruar. Pas dy minutash Mustafai rrëshqet. Ishte teren me akull dhe Mustafai fluturoi në një vend të pjerët që mbaronte me një humnerë në pyllin mbi shtratin e sipërm të lumit të Valbonës. Një pamje tronditëse për grupin dhe një klithmë tjetër e Kozmait: Petraq siguro!

Kazma e Petraqit hyri thellë në borën e ngrirë dhe Xakja u sigurua!

Ky është një rast i një jete të shpëtuar e cila kish nevojë të shpëtohej me klithma jo të zakonata, mbasi lodhja dhe tensioni i zgjatur nervor nuk i linin vend arësyes.

Përfundimi: dita e punës duhet të llogaritet mbi bazën e kapacitetit fizik të grupit. Përgjithsisht dëmtimet dhe veprimet e gabuara, për arësye të mospërgatitjes së duhur fizike, ndodhin në fillim dhe në fund të ditëve të veprimtarisë.

Kalimi i Shtegut të Dhenve në udhëtimin dimëror Bogë – Theth e tregoi qartë shëmbullin. Sa e sa alpinistë kanë humbur ekujlibrin e janë rrëzuar në këtë shteg i cili përdoret ditën e parë të veprimtarisë dhe ditën e fundit, në atë të mbylljes të veprimtarisë. Sa të tjerë vendosin pikën e pestë në borë dhe e kanë lënë veten të lirë nën ndikimin e forcës së gravitetit. Sa e sa të tjerë i kanë lëshuar rancat e shpinës ose i kanë tërhequr zvarrë ato! Alpinizmi të kërkon të aftë fizikisht dhe psikologjikisht nga dita e parë e deri në ditën e fundit të veprimtarisë.

1960

Maja e Papllukës, 2569 m. Tregoi Vasil Vreto

U organizua ngjitja e parë në maajën e Papllukës. Ecnim në lugun poshtë majës, megjithëse nën borën e butë kishte akull dhe borë të ngrirë. Ecnim njëherësh bashkë dhe fare të shkujdesur në drejtim të sigurimit, unë Shpresa dhe Gori. Pa prituri para nesh ngrihet një tym (bore), si një mjegull (bore). Ne filluam të çvendosemi poshtë për dhjetra metra dhe kur çdo gjë u qetësua ne mësuam se ndodheshim disa dhjetra më poshtë nga vendi ku pamë “tymin”. Ne na kishte marrë orteku, shënja e parë e nisjes së tij kishte qenë tymi. Fatmirësisht kjo situatë përfundoi me një tronditje të treshes, tronditje që kaloi shpejt në gjendjen normale të sejcilit për të vazhduar dhe për të arritur majë.

Dy përfundime që lidhen më sigurinë gjatë ngjitjes:

1. Nuk duhet të udhëtohet në një lug bore (apo gurësh) sepse ai është rrugëkalimi i mundëshëm i ortekut.
2. Në rast se nën borë kemi akull ose borë të ngrirë, sigurimi nëpërmjet litarit është i domosdoshëm.

1960

Tregoi Taxhedin Shehu.

Alpinistë të qytetit dhe nxënës të shkollës Pedagogjike nisen për Korab për nder të 29 nëntorit. Një nxënës ngrin. Kalon pa ndjenja. Mungesë përgatitje fizike. E fërkojnë nga organi seksual dhe deri në kokë. Shpëtoi.

Ngjitje lokale në Korab. 29.11.1960

Tregoi Taxhedin Shehu

Alpinistë të Peshkopisë dhe nxënës shkolle i ngjiten malit. Ushtarë nga Posta Kufitare i ishin dhënë grupit si shoqëruesë. Rrëshqet njëri ushtar dhe shkon rreth 100 metra poshtë. E mori veten pas 4 orësh.

Koment: ushtarët e pikave kufitare malore nuk kishin në programet stërvitore dhënien e njohurive për lëvizjet në tokën e mbulluar me borë dhe akull dhe as kishin kthetra etj.

1960

Ngjitje, në sezon veror në Çekosllovakia. Tregon Andon Tapia

Kthehesha nga ngjitja me një çek. Për të shkurtuar rrugën po ecnim në një borë të butë. Pjerrësia e terrenit erdhi dhe u shtua dhe nga bora kaluam në akull. Çeku ndaloi dhe mbathi kthetrat. Unë nuk i vura. Vazhduam zbritjen. Unë rrija prapa çekut, jo më shumë se një metër pas tij. Pasi bëra disa hapa rrëshqita. Tek rrëshqita u kapa tek këmbët e çekut. Ai në çast e kishte siguruar shumë mirë veten dhe më mbajti edhe mua.

Koment: unë e neglizhova relievin. Çeku jo, madje ai me kujdesin e tij për veten më mundësoi që të “gjeja” sigurim tek ai.

1960

Në takimin ndërkombëtar me alpinistë të Republikës Demokratike Gjermane. Sezon veror. Tregoi Vasil Vreto

Ekipi ynë, Minella Kapo, Tefta Zguro, Vasil Vreto dhe trajneri i ekipit të rinjve të R. D. Gjermane nisen për ngjitje. Vasili kërkon të udhëheqë itenerarin. Edhe Minella kërkon të njëjtën gjë. Kështu që u ndanë në dy litarë: Vasili me gjermanin në një litar dhe Minella me Teftën në një litar tjetër.

Ngjiten në të njëjtin itinerar. Fillimisht Vasili me gjermanin kurse Minella e Tefta pas disa minutash. Itinerari u bë i vështirë nën një ballkon (e dalë) që për tu ngjitur mbi të më shumë se çdo gjë të ndihmonte shtatlartësia. Kur i erdhi radha Minellës për të dalë mbi ballkon, ai rrëshqet dhe bie. Tefta nuk i kishte sistemuar si duhet litarët kur u nis Minella. Asaj litarët i ishin ngatëruar tek këmbët. Me rënien e Minellës litari tërhiqet dhe merr me vete edhe Teftën. Bien të dy dhe ngelen të varur në një plengë. U dëmtuan që të dy, por në mënyrë të veçantë Tefta, të cilës ja mobilizuan këmbën me allçi. U ndihmuan që të ulen poshtë nga dy alpinistët e tjerë të cilët po i prisnin në majë të shkëmbit ku ishin ngjitur.

Koment: Tefta tregoi moskujdesje për mënyrën se si duheshin sistemuar litarët para se të nisej Minella. Por edhe ky duhej të kishte hedhur një sy tek litarët që kishte poshtë vetes. Kacavarja kërkon që dyshja ose treshja e ngjitjes të jetë gjithnjë e kujdesëshme për çdo çast të saj; pra kërkon kujdesje kolektive.

1963

Ngjitje lokale në korab

Tregoi Taxhedin Shehu

Ishte një ngjitje lokale në malin e Korabit.

Rreshqet një nga ushtarët që i ishte dhënë grupit si shoqëruas dhe shkon rreth 100 m poshtë...

Ju dha ndihma, por për 4 orë ushtari mbeti pa ndjenja. Ndihma mjeksore ju dha në Postën Kufitare. U bë mirë dhe pëfundoi po n'atë postë shërbimin ushtarak.

Koment i përsëritur: ushtarët e pikave kufitare malore nuk kishin në programet stërvitore dhënien e njohurive për lëvizjet në tokën e mbulluar me borë dhe akull dhe as kishin kthetra etj.

1963

Veprimtari lokale në Korab. Një ushtar rrëshqet rreth 100 metra. Nuk kishin litar. Ndënji pa ndjenja për katër orë. E shoqëruan dy pjesëmarrës të veprimtarisë poshtë ku dhe erdhi në vete. Erdhi mjeku i zonës.

Koment i përsëritur: ushtarët e pikave kufitare malore nuk kishin në programet stërvitore dhënien e njohurive për lëvizjet në tokën e mbulluar me borë dhe akull dhe as kishin kthetra, etj.

Maja e Vishensit, 2.517 m. Tregoi Andon Tapia

Në pjesën lindore të malit organizohet një ngjitje shkëmbore me të gjithë pjesëmarrësit e ngjitjeve shkëmbore të asaj vere. Bëheshin gjithsej 10-12 vetë dhe drejtoheshin nga alpinisti Andon Tapia. Grupi kishte alpinistë të rinj, me shkolla alpinizmi të plotësuar, por pa përvojë ngjitjesh të mirëfillta. Por përveç Andonit grupi kishte edhe alpinistë të tjerë që kishin përvojë

për kohën, si Tefta Zguro dhe Mustafa Selenica. Në ngjitjet e kësaj vere të gjithë alpinistët, të grupuara në një litar me nga tre veta, futeshin në të njëjtin itenerar të gjithë. Konkretisht treshja Andon Tapia, Tefta Zguro dhe Mustafa Selenica do të futej (fillonte itenerarin) e para dhe pas tyre do ngjiteshin një nga një treshet e tjera.

Kur treshja e parë kishte bërë një farë përparimi në drejtim të majës, rreth një litar mbi udhëheqësin e treshes (filltarin), pra mbi Andonin, ndjehet/kuptohet se një shkëmb i madh me përmasat e një tavoline, rrëshqet. Ai fluturon në ajër dhe godet një shkëmb rreth 10 metra në krah të Andonit. Shkëmbi u coptua dhe copat fluturuan nga të gjitha anët. Njëra nga ciopëzat godet Andonin në vetullën e majtë dhe i shkaktoi rrjedhje të madhe gjaku. Ndërkohë u krijua një ortek gurësh i cili mori drejtimin dhe u fut në lugun ku ngjitej Tefta. Atë e goditën disa nga këta gurë, por pa e dëmtuar. Kur Tefta u ngjit deri tek Andoni, ajo vuri kujen teksa e pa atë të gjakosur. U krijua panik, më i theksuar tek treshet e tjera, sepse treshja e parë e vazhdoi ngjitjen dhe arriti majën, kurse të tjerët jo.

Për këtë rast të papëlqyeshëm mund të themi se:

1. Rënia e gurëve ishte diçka e pa shmangëshme nga alpinistët.
2. Mungesa e kaskave/helmetës (asnjë në grup nuk kishte) ishte një minus i madh. Vetëm FATI bëri që dëmtimi nga gurët të shihej si asgjë për tu shënuar (se dhe gjaku në vetullën e Andonit pushoi shpejt).
3. Mungesa e një paketë të ndihmës së shpejtë është e pa përligjur.
4. Është gabim taktik futja e të gjithë alpinistëve në të njëjtin itenerar.
5. Përbërja e grupit me alpinistë heterogjenë në përgatitje dhe përvojë është edhe gabim taktik edhe gabim Teknik.

MORALI i rastit. Nuk kishte nevojë për fjalë kjo ndodhi. Kishte nevojë për një vendim i cili u bë pjesë e rregullores: në një itenerar ngjitet jo më shumë se një litar me alpinistë, derisa ata të kenë mbaruar punën.

1964

Maja e Jezerës. Lartësia 2.694 m. tregoi Kozma Grillo.

Me rastin e 23 nëndorit, dita e formimit të Rinisë Komuniste Shqiptare, nisen drejt majës së Jezerës katër alpinistë me komandant Kozma Grillo. Moti është me një ditë shumë të nxehtë për stinën. Ngjiten të zhveshur nga mesi e lart që të nxihen nën rrezet e diellit. Pasi kalohet traversa e Jezerës së vogël, si me magji moti mjegullon, shpejt ngrihet era, fillon bora dhe të katër anëtarët e grupit ndjejnë të ftohtë të tmershëm. Braktisin menjëherë synimin. Filluan zbritjen. Tendën e gjetën të ngrirë, sikundër edhe çdo gjë tjetër aty. Trupi i tyre tashmë ishte në një temperaturë ndoshta rreth 20° C më të ulët brënda një kohe shumë të shkurtër. Po i afroreshin Qafës së Pejës thuajse të ngurosur nga të ftohtit. Tendën e tërhiqnin zvarrë sepse nuk u punonin duart për ta palosur dhe për më tepër ajo që në kthim ishte e ngrirë. Mjegulla e dëndur nuk u mundëson që në Qafën e Pejës të futen në shtegun e zbritjes. Sorollaten për të gjetur shtegun për gati një orë të ngrirë për vdekje nga të ftohtët. Era për një çast u hapi

luginën e Thethit nga mjegulla. Në këtë moment Kozmai arriti të orjentohet dhe ata ulen deri në lagjen Okol. Ishin të ngrirë në gjymtyrë dhe trup, por fshatarët dhe kufitarët e patrullës që u gjendën aty i ndihmuan dhe ata u ringjallën pa patur asnjë cem.

Përfundimi: ky është rast që nuk di se çarë të thuash. Më kapriçot e natyrës mos e paç fat të ndeshesh.

Grupi alpinistëve nga fshatarët mësoi një përvojë të tyre: në Qafë Pejë në nëntor fryn era e parë e dimrit e cila e ndron menjëherë motin. Kur je jashtë kjo erë është e vetmja gjatë gjithë dimrit që mund të të shkaaktojë vdekjen ngaqë trupi është i papërgaatitur për zbritjen e papritur të temperaturës dhe njeriu gjendet pa veshjen e duhur për ta përballuar

.
Personalisht në moshë të re kam perjetuar rritjen e nivelit të ujit në lum (kjo ndodh edhe me përroin) kur diku, qoftë edhe disi larg bie një shi lokal. Tregimi i Kozmait më mësoi se edhe malet kanë një orë të keqë: erën e parë dimërore të muajit nëntor.

1965

Shkolla e alpinizmit në Dajt (sezon dimëror). Toga e drejtuar nga Vasil Vreto po punonte zbritjen Dylfer. Në kohën që zbriste Mehmet Malaholli (Elbasanas) litarët e zbritjes lëvizën një gur i cili ra drejt e në kokën e MM i cili po zbriste/ulej. MM ju ça koka dhe humbi ekujlibrin dhe ndjenjat. Zbriti duke u përdorur litari i sigurimit nga lart dhe e nisën drejt e në spital.

Ky dëmtim nuk do të kishte ndodhur nëse vendi i lëshimit/uljes me litar do ishte pastruar nga gurët e lëvizëshëm, si duhet. Thanë se e kishin pastruar, por ajo që ndodhi tregon se pastrimi nuk ishte i duhuri.

1965

Çuka Partizane. 2.396 m. tregoi Aleksaandër Bojaxhi

Shoqata (SHTASH) ishte në vitin e dytë të krijimit të saj dhe e nisur nga dëshira e mirë për të përhapur ngjitjet alpinistike malore, nisi kërkesën që nga çdo qytet të marrin pjesë sa më shumë të rinj për të ngjitur Çukën Partizane. Për pjesëmarrje u dalluan Berati si dhe Elbasani me 12 të rinj të cilët erdhën në mal të veshur me tuta, madje disa prej tyre me këpucë futbollit në mungesë të këpucëve të malit.

Për drejtimin e veprimtarisë u caktua një alpinist Beratas i cili ishte njohës me përvojë i itinerarit të ngjitjes. Në nisje patëm mot me shi dhe mjegull. Më sipër filloi të fryjë erë dhe në një lartësi të caktuar rënia e shiut u kthye në rënie të një borë kokrizore. Sa më lart që ngjiteshim aq më e dendur u bë mjegulla, edhe më e fortë era, e cila e fluturonte keqas borën e ta përplaste në fytyrë.

Më kujtohet që ndërkohë që po ecja në borë të ngrirë, me dy anëtarë të ekipit të Fierit (dy muaj më parë kisha filluar punë si mësues në gjimnazin e Patosit), po qëndronim në fund të kollonës. Papritur, me vrull për teposhtë, fillojnë të vinë pjesëmarrës në këtë veprimtari, me vrap dhe të gëzuar.

- Ku po shkoni!, pyes i habitur ata që më erdhën pranë.
- Kanë dhënë urdhër të kthehemi. Nga mjegulla është humbur drejtimi.

Ishte një vrapim jo në kollonë, por frontal dhe në kaos të plotë. Në çast ndaala dhe mbajta dy shoqëruesit e mi, të cilët ishin dy mundësa të mirë/cilësore që drjtuesit e Klubit Aplollonia mi kishin dhënë për numur, që të plotësohej kërkesa që i kishte ardhur klubit nga lart për tu përfaqësuar. U thashë që ne do të qëndrojmë në fund të grupit në këtë zbritje. Mjegull ishte, por besoj se distanca e “kollonës” që zbriste, nga i pari tek i fundit (trashja jonë) ishte e madhe.

Gjatë zbritjes, në distanca të ndryshme nga njëri tjetri, hasëm një alpinist të Beratit, gati të ngrirë por të pafuqishëm që e ndihmuam me masazh, portokalla dhe me “fjalë të ngrohta”. E vumë në lëvizje me hap të pranueshëm. Më tej takojmë tre alpinistë të Elbasanit. Njëri prej këtyre kish pirë konjak që të nxehej (!!!!) dhe ishte shtrirë në një ferrë për gjumë, ndonëse bora binte. Një i dytë (Dyli) ishte i ngrirë. Qurrat nga hunda i vareshin deri në mjekër. Ja zgjata mëngët e tutave dhe ja kalova dotën e majtë e pastaj të djathtë para hundës dhe ja fshiva qurrat. Pastaj i bëmë masazh dhe e rrafëm pak që të nxehej. U përmend. Por nuk kish fuqi të lëvizte. E morrëm të tre, jo nga një herë, me rradhë në kuriz. Pastaj....

E çarë do kishte ndodhur sikur edhe ne tre që mbyllnim kollonën të ishim ulur me vrap, në hesapin tonë?...

Përfundimi: ky ishte një organizim skandaloz që në nisje të ekipeve. As përgatitje fizike e pjesëmarrësve, as përgatitje teknike, as veshje, as... Masivitet absurd!!!

Dhe diçka shumë e rëndësishme: komandant grupi nuk caktohet një person që njeh itenerarin. Ai duhet, por ky rast tregoi se njohja e itenerarit nuk është aspsk kërkesë që personi të “dekretohet” komandant i grupit.

Ky rast u bë temë e një diskutimi në Shoqatë.

1967

Maja Jezerës 2.694 m

Alpinistët në veprimtarinë e sezonit veror fillojnë zbritjen nga maja. Një i ri nga Berati shkau në borë; doli nga shpati i borës dhe pasi bëri dy salto në ajër bie dhe nuk lëviz në thërmaqka/val me vetull të çarë keqas. Një i ri i ekipit të Studentit i afrohet me shpejtësi për ta ndihmuar. Kur e sheh me gjak beratasin, i bie të fikët.

Përfundimi: me alpinistët e rinj në ngjitje duhet të tregohemi shumë të kujdesëshëm. Në këtë rast i vetmi mjet sigurimi ishte kazma. E pamjaftueshme për rastin.

1968

Maje e Shtegut të Dhenve 2.315 m. Tregoi Aleksandër Bojaxhi

Në synimin e realizimit të një ngjitjeje në itenerar të kategorisë së gjashtë të vështirësisë Aleksandër Bojaxhi dhe Petraq Rista, të dy të ekipit Apollonia e Fierit, në kuadër të stërvitjeve për tu nisur për kacavarjet mbi Qafë Pejë caktojnë një itenerar në një faqe shkëmbore dhe në pjsën e më të nxehtë të itenerarit, filltari lodhet nga krahët dhe bie. Ndjekësi punoi mirë me sigurimin e shokut dhe dëmtimi i Aleksandrit ishte minimal me përjashtim të kokës (ishte pa kaskë/helmet; nuk kishte dhe nuk ishte kërkuar ky artikull) mbasi i ran ga lart majthi/çekani i tij dhe e gjakosi.

Përfundime: Aleksandri mori përsipër rolin e filltarit për të gjithë itenerarin sepse Petraqi ishte alpinist i ri. Dy partner me përvoja ekstreme është gabim të futen në itenerar të vështirë. Plus, filltari duhej të ishte më aktiv, më i shpejtë në veprime tek metrat ku u shkëput nga shkëmbi.

Vazhdim për kuriozitet: ky itenerar u tentua edhe një vit më vonë. Por kur dyshja e kaloi pikën e nxehtë si më sipër, moti u prish keqas dhe ata u detyruan të zbtesin/lëshohen poshtë nëpërmjet litarit, ndonëse në metrat e fundit u lagën si ajo punë, madje edhe më tej, deri në kampin e Thethit.

Përsëri një vit tjetër më vonë ngjitja u realizua nga treshja Aleksandri, Nasi Shtëmbari dhe Vullnet Zylyftari. Përsëri moti u keqësua, pasi kaluan pjesën e nxehtë, dhe ata disi i shpëtuan rrebeshit duke futur kokat nën një shkëmb, Por më tej, rrugës për në majë filltar u bë Vullneti: duke qënë trupmadh për atë strehë shkëmbore, mbërdhiu dhe rinisi ngjitjen.

Kur arritën në majën e Shtegut, doli dielli dhe na ngrohu dhe na thau kënaqshëm.

1968

Po këtë ditë më Rabë, në Çardakun e Bogës, u ngjitën Vangjel Melengu, Petrika Janaq dhe Agim Tabaku. Ngjitja zgjati shumë dhe kthimi nga maja u bë natën. Tek zbrisnin, në pyll buzë një honi bie Petrika dhe dëmtohet rëndë.

Përfundime: kur një itenerar realizohet për herë të parë duhet të peshohen shumë mirë të gjithë element që i kërkon itenerari. Kjo gjë nuk u bë. Ekipi minimalisht: duhej të ishte nisur më herët dhe të ndalonte dhe të mos udhëtonte natën. Nuk kishin ndriçim për natën.

1968

22 dhjetor 1968. Tashmë ishte krijuar bërthama e ekipit alpinistik Apollonia e Fierit. Katër nga anëtarët e ekipit siguruan leje për largim nga puna me synim që të kalohej kreshta e malit të Tomorit nga maja jugore, 2396 m në majën veriore, 2416 m.

Ekipi arriti majën jugore, kaloi një orë të këndëshme në strehimin e ushtrisë në këtë majë (repart ndërlihdje) dhe mori rrugën e kreshtës. Fjetën në kreshtë dhe të nesërmen teksa

udhëtonin, Petraqit, teksa ecte mbi borë pranë një formacioni shkëmbor, këmba e majtë i zhytet tërësisht në borë dhe godet me tërë peshën trupore gjurin në një të dalë shkëmbore nën borë.

Rezultati i kësaj të papriture: Petraqi u bë çalaman, me dhimbje të gjurit dhe me paaftësi për të mbajtur rancin e tij.

Katërshja braktisi synimin dhe morri rrugën e kthimit. U ul në një stan, nën vijën e borës, mbi fshatin Ujanik.

Pëfundimi: nuk duhet të marshohet pranë zonave borë-shkëmb. Në këto relieve, vende vende, nën borë shkëmbi i ngrohur nga rrezet diellore, shkrin borën në sipërfaqen e saj dhe krijon zgavra bore.

1969

Prill. Maja e Hekurave, 2.5671m. Tregoi Shefki Juma.

Një grup alpinistësh të udhëhequr nga Mj Sportit Kozma Grillo nisen nga fshati Bogë dhe kalojnë përmes Alpeve duke ngjitur një sërë majash. Kishin kaluar ditë ndër male dhe tani do ngjiten në majën e malit të Hekurave (maja e Paqes). Arritën në Qafën e Droçes të lodhur. Tashmë janë në etapën e fundit të ngjitjes: nga qafa për në majë, kreshta apo sikundër e quajmë rëndom, kurizorja për në majë. Prijnë rrugën alpinistë të ndryshëm duke u ndëruar në krye njëri pas tjetrit. Më në fund shfaqet maja, por deri atje është një kreshtë e akulltë. Komandanti urdhëron: Lidhuni! Alpinistët nxjerin litarët dhe më së fundi të gjithë janë të lidhur nga dy ose nga tre në një litar kolektiv (40 m). Vjen rradha të kalojë edhe litari ku është i lidhur komandanti i grupit të renditur në litar: i pari Kristaq Korçari, i dyti Shefki Juma, i treti vetë Kozma Grillo. Pasi Kristaqi filloi marshimin dhe ndali kur u hap litari midis tij dhe Shefkiut, ai nguli kazmën në borën e ngrirë dhe kaloi litarin në pozicion sigurimi. Niset Shefkiu. Ky, pasi bën disa hapa rëshket dhe shkon teposhtë në një pjerrësi që është rreth 300 metra e gjatë... Por i siguruar si duhet nga të dy shokët e litarit ai ndalet. Nguli kazmën dhe hodhi 1 a 2 hapa duke u siguruar që është në pozicion të mirë. Dihaste dhe ngriti kokën duke ju drejtuar komandantit:

- Kozma! E di se çfarë thashë me vete pak më parë?
- Hë, çarë – e pyeti Kozmai.
- Ama dhe ky komandanti ynë, për këtë vend këtu na thotë të lidhemi!?

MORALI i rastit për një alpinist: Kuptimi i vështirësisë nuk duhet ngatëruar kurrë me atë të rrezikut!

Maja Rabës. 9 gusht. Tregoi Aleksandër Bojaxhi

Në një faqe shkëmbore të majës së Rabës së Bogës (Çardakut) në itinerar të vështirësisë mesatare (3-4) ngjiten Mario Trinkera filltar, Eqerem Prokopuca dhe ??????

ndjekës. Itenerari ishte premierë. Grupi humbi/kaloi shumë kohë në ngjitje dhe në majë ariti natën. U ulën deri në lartësinë rreth 2.000 metra dhe aty pranë një zjarri që ndezën kaluan natën. Kjo natë kaloi e papëlqyer jo vetëm për treshen e alpinistëve por edhe për shokët në kampin alpin që i humbën nga sytë kur ra muzgu.

Përfundimi: itenerari që kryhet për të parën herë duhet të studjohet plotësisht dhe të mendohet edhe për orët e kthimit. Në rregulloren e sigurimit Teknik thuhet që, grupi duhet të braktisë synimin e ngjitjes së majës në dimër në orën 14:00 dhe në verë në orën 16:00.

1969

Muaji maj. Shkëmbi Përmetit. Tregoi Aleksandër Bojaxhi

Në anë të qytetit të Përmetit dallohet një shkëmb rreth 30 metra i lartë. Në maj të vitit 1969, ditën e festës së 24 Majit, dyshja Aleksandër Bojaxhi - Maridon Hito, sipas shortit, do fillonte ngjitjen në këtë shkëmb. Në pikën më të nxehtë të itenerarit, ndërkohë që filltari siguronte ndjekësin, ky bie. Dy plenga/kunja të sigurimit për të ndërtuar “ulsen/karigen” nga filltari shkulen nga shkëmbi. Por pikat e tjera sigurorese e bënë punën e tyre dhe dëmtim nuk pati. Ku ishte gabimi?

Që të bjerë alpinisti dhe të mbetet varur, kjo është normale. Çështja është se nga nevoja për bazë materiale ka marrë rrugë, aty ku ka patur mundësi, që alpinistët të prodhonin vetë bazë materiale. Më shumë se çdo gjë kunja/plenga. Për rastin në fjalë këto nuk ishin të duhurat.

Në sportin tonë gjatë stinës së verës dhe jo vetëm, në pajimet e ekipeve shikon plenga/kunja nga më të habitëshmet, majtha/çekanë nga më fantastikët, kazmat alpine, etj. Mendoj se megjithë se këto materiale po na shërbejnë për të realizuar ngjitjet, Shoqata (Shoqata Turizmit dhe Alpinizmit Shqiptar) duhet të vërë dorë për standardizimin e prodhimit të pajimeve alpinistike, në pamundësi për t'i sjellë ato nga jashtë.

Po në këtë shkëmb alpinisti YM tenton që të ngjitet në një kohë që ai nuk e kishte përvetësuar teknikën e kacavarjes. Ai kishte marrë pjesë në një kurs (zbor) alpinizmi. Kështu, nga dëshira për tu ngjitur në shkëmbin e qytetit të tij, ai merr një litar të cilin e lidh në përmjet dhe i kërkon një shoku të tij që t'i bënte sigurim nga poshtë. Ishte dëshira e tij që të ngjitej dhe kur arriti në metrat e fundit dhe mendohej se “ja hodhi”, ai bije duke mos patur pika ndërmjetëse sigurorese. Ai jeton dhe është mes nesh falë një fiku që ka mbirë natyrshëm në rrëzë të shkëmbit. YM ra ne fik dhe veç tronditjes dhe ca gërvishjeve nuk pësoi gjë.

Përfundimi: nëse në rastin e parë e papëlqyera ndodhi sepse cilësia e bazës matëriale ishte jo ajo që e kërkonte relievi, në rastin e dytë ishte ngutja, dëshira për një arritje tej aftësive teknike. Dëshirat përtej aftësive fizike dhe teknike të çojnë në aventurë/trashndeshje.

Shënim dt 25.10.2025 (ab). Kjo histori ka të vërteta brënda. Por në kohën e diktaturës, kohë kur janë hedhur këto shënime, nuk mund të tregojë thelbin e dështimit të dyshes AB e MH.

Me Ylli Mullarain, para marrjes së kësaj letre, isha takuar gjatë një veprimtarie dhe nga biseda për dështimin e tij, si dhe përshkrimin që më bëri për pjesën e nxehtë e lart të itinerarit, mësova se ngjitja do jetë pa probleme nëse mrrerren një a dy pyka druri si dhe shkallare.

Këto pajime nuk ishin në arsimnalin tonë atëherë. Në vend të shkallës ne hipnim në supet e njëri tjetrit. Rastet për përdorimit të pykave i zgjidhnim me kunja më të trashta apo dhe me bërjen e dy kunjave horizontalë bashkë.

Nejse. Unë, me shoqëri, realizova/prodhova dy shkallë: njërën me dy shkallare (druri) tjetrën me tre (sot: në anglisht: aiders = capan me dy ose tre shkallare). Po kështu dhe dy pyka me trashësi të ndryshme dhe në pjesën e trashë të tyre me nga një vrimë ku kalonte litari 6 mm. Litari lidhej lak që shtrënguar/apo liruar lunate rrolin e veshit ku futej karabina. Këto sjime i mësova nga literatura BRSS e kohës.

Koha tregoi se ne na kishin thirrur për dekor në Përmet. Qyteti duhej të gëlonte nga veprimtaritë që u organizuan me rastin e Jubileut të festës së 24 Majit. Ishim ftuar nga Shoqata jonë një numur i kufizuar alpinistësh nga ekipe të ndryshme. Vinte e gjithë Byroja Politike e PPSH për festën. Na kontrolluan dhe mbasdite vonë u përpilua një listë me emrat tanë, etj, dhe ju dorëzua ekipit që siguronte Byronë.

Na porositen që të mos lëviznim nga çadrat deri në një urdhër të dytë. Çadrat tona ishin jashtë qytetit dhe pranë Guri të Qytetit (atëherë kjo pjesë konsiderohej “periferi”)

Në mëngjes na thonë të marrim ndonjë litar e ca pajime dhe të vendoseshim diku midis çadrave dhe Gurit. Kështu dhe bëmë.

Pastaj na jpin urdhër që të fillojmë ngjitjen. Mua më kishte rënë shorti që të isha litari i parë. Vetëm dyshja jonë u lejua të lëvizë dhe mora të shkoj në çadër që të marr pajimet si më sipër. Por dikushi aty më thotë me zë të lartë NDAL. Nejse, ndala dhe komunikova dhe i shpjegova nevojën që kisha për dy lloje pajimesh që ishin në çadër që më duheshin për të ngjitur Gurin. Nuk më lejoi të shkoja. Ku ishim ne e ku ishte Byroja Politike (në qendër të qytetit). Ishte një absurditet që të më pengonin. Përfaqësuesi i Shoqatës më tha të filloj “se ka rëndësi të kuptohet se veprimtaria jonë filloi”.

Zëmërthyer fillova ngjitjen dhe, pasi kalova ca kohë tek pika e nxehtë dhe nuk përparoja më tej, vjen urdhëri që ceremonia në qytet mbaroi dhe ne alpinistat mund të lëviznim si të donim, por aty rrotull. Pas dyshes sonë rradhën për ngjitje e kishin beratasit. Fillova zbritej dhe njëherësh komunikova me Petraqin dhe i tregova ku ishin pajimet që kisha përgatitur.

Dyshja beratase Toli Biqiku dhe Petraq Kule ishte dyshja që për herë të parë u ngjit mbi Gurin e Përnertit nëpër itinerarin në fjalë.

1969

Maja e Alisë 2.471 m. Fillim i sezonit veror.

Një grup alpinistësh zbresin majën nëpërmjet koridorit të Alisë. Ende ka borë që në një farë mënyre i mban gurët e koridorit “të lidhur”. Por në shumë vende ata dalin mbi borën e ngrirë. Rrëshqet njëri prej tyre dhe i merr të tjerët përpara. Të gjithë këta troshiten dhe gërvishten nëpër gurët e koridorit.

Morali: në koridore (veçanërisht në të Alisë) alpinistët duhet të qëndrojnë sa më pranë me njëri tjetrin. Kështu, guri që merr rrokullimën do ketë fuqi të ulët goditëse tek shoku më poshtë. Duhet që njëherësh alpinistët të kenë kaskë/helmetë.

Gjatë stërvitjeve vjetore duhet të ketë edhe tema praktike që alpinisti të mësojë të rrëshqasë në akull dhe borë të ngrirë i veshur me këpucë. Dhe duhet që gjithnjë të jetë me kazëm.

1969 Nëntor

Ishte fundi i muajit dhe bora e fillim dimrit kishte kohë që kishte rënë në atë mal. Nga ana e Liqenitt ë Ponareve do ngjisnim majën e Hekurave (mali i Marroces). Ishim **ekipi i Fierit, me shumë pak përvojë**, si dhe **ekipi i Tropojës** në përberjen e të cilit **shumica vinin për të parën herë në një veprimtari alpinistike**. Në ekip edhe dy vajza.

Ndërronim njëri tjetrin për çarjen e dëborës. Pas një ore ngjitje të lodhëshme, relievi u alternua me një brez dëbore të ngrirë që në vazhdim u pasua me akull! Akull në këtë muaj!?... Në mal të papriturat nuk mungojnë dhe për djall ne **nuk kishim marrë kthetra!**

Me ndihmën e kazmës alpine filluam të hapin quka për vendosjen e këmbëve. Bëra gabim dhe **nuk udhëzoja që të lidheshim me litar** e të përparonim nëpërmjet sigurimit të njëri tjetrit. Për një moment puna për hapjen e qukave, rrjeshtimi i grupit dhe sfondi malor, të gjitha së bashku, krijonin një pamje e cila ja vlente të fiksohej në aparatin fotografik. U shkëputa për të fotografuar dhe mora për në anë të shpatit për të dalë në një brinjë ku mendoja se ishte vend i mirë për të fotografuar. U kapa në një shkëmb dhe u tërhoqa pas tij. Nga forca e peshës sime **shkëmbi u shkul!** Ai kishte qënë i rrethuar me akull dhe kështu **nuk pata mundësi që të dalloja se në fakt kishte qënë gafërr, një gur i madh**, që kishte ngecur në brinjë. Mora të tatëpjëtën me shpinë mbi akull dhe për një çast tërë inat ktheva kokën për të parë gafrin e mallkuar: i tmerruar shoh se edhe ai po rrokulisej, mbi mua, e madje po më afrohej. I dhashë trupit përpara me shpresë se do të shtoja shpejtësinë e rrëshqitjes por kjo bëri që çanta e shpinës të më kërcejë mbi zverk dhe të rrokullisem me dy salto në ajër. Në salton e dytë tek isha kokëposhtë pashë se ‘ndjekësi’ u ndesh në një xhungë akulli e u nda në dy copa që morën drejtime të tilla që unë mbeta në mes të tyre e pra edhe jashtë rrezikut që të ‘kapesha’ e goditesha prej tyre. Kisha shpëtuar për mrekulli nga goditja por jo nga rrëshqitja. Më duhej të frenoja por **kazma më kishte fluturuar nga dora** në salton e dytë. **Isha në mëshirë të fatit** ngase po shkoja drejt një gremine dhe çdo tentativë që ndërmerja për të frenuar ishte pa fryt. Anova paksa trupin djathtas duke mbledhur njëherësh këmbën e djathtë. Kjo më mundësoi që të marr të kthyer djathtas e të kaloj jo më shumë se dy metra buzë greminës e më pas trajektorja e rrëshqitjes më largoi gjithnjë e më shumë drejt terenit më të favorshëm e jashtë çdo rreziku.

Së fundi frenova e ndala: mbas akullit erdhi dëborë e ngrirë dhe themrat, të cilat i përdorja gjatë gjithë kohës pa rezultat për te frenuar në akull, këtu dhanë rezultat. Ndënja vetëm një çast i shtrirë e i lëshuar në dëborë për të mbledhur vehten dhe më pas u ngrita ndënjur. Vërtet që kisha shpëtuar për mrekulli! Ngita kokën lart nga shokët e thirra: Lidhuni e sigurohuni me litar!, gjë që duhej ta kisha bërë me kohë.

Hoqa çantën e shpinës nga krahët dhe u ngrita në këmbë. Pashë me kujdes sipër: mbi 200 metra kisha fluturuar teposhtë me shpejtësi rrufeje. Ende po rëshqisnin drejt meje sende të dala nga çanta: furça e dhëmbëve, elektriku i dorës, aparati fotografik, dorezat, kokorja. Dhe më e habitëshja, Sabahu i shtrirë sa gjatë gjërë ishte pak mbi mua! Sikundër më spjegoi më vonë, ai duke parë se po shkoja drejt humnerës, ishte sulur që të më dilte përpara duke skiuar, për të më ndaluar ose për të më ndëruar drejtimin e rëshqitjes. Meqë **nuk dinte të përdorte kazmën** për kësi rastesh, mëndja i kish thënë që ta mbante atë midis shalëve andaj dhe me të humbur pak ekuilibrin ai dëmtojë kofshët me tehun e majën e kazmës si dhe u rrokullis mbi akull deri sa ndali në dëborë. Komunikuam dhe meqë nuk kishte gjë shqetësuese, të dy filluam të ngjiteshim lart duke mbledhur njëherësh materialet e shpërndara.

Skena e sapo mbyllur e rëzimeve **shkaktoi tronditje dhe shqetësime thuajse tek kushdo** andaj dhe me tu bashkuar me grupin nuk komentova gjë. Fakti që nuk kishim kthetra bëri që gjithkush të tërhiqet nga synimi për të ngjitur edhe ato pak metra që tashmë kishin mbetur deri për në majë. Ndërkohë arriti edhe Sabahu i cili nga dëmtimet e pësura lëvizte ngadalë. Sadria u kujdes që ta mjekojë kurse unë, pasi u lidha me litarin që më lëshuan nga lart, arrita tek një qafëz ku Shemshedini më siguronte në të vetmin vend ku mund të rrije ndënjur.

U lidha me litar, sigurova mirë aparatin fotografik dhe i them Shemshedinit duke e parë drejt e në sy, “Po nisem.” Ai nuk foli por pasi kisha hapur gjurmët e para duke thyer me kazëm akullin, më thotë: “Sandër, te po bjen prap!” Meqë ai po më siguronte, ja ktheva: “A po ke hallin se po të marr me vehte?” Megjithatë ai kuptoi ironinë e përzjerë me humor, buzagaz ma ktheu tek i nguli më mirë themrat në qukat e hapura në pozicionin siguries: “Jo, jo! Mundet me ndodhë e merr një shkamb tjetër me vedi por jo mue. Vazhdo se nuk të lëshoj!”

Vazhdova të hap qukat e të shoqëroj me bisht të syrit trajektoren e copave të akullit që shkëpusnin goditjet e kazmës: ato më bënë të kjojë trajektoren që do të kisha edhe vetë nëse do të humbisja ekuilibrin. Ato shkonin drejt e poshtë tek një curr prapa të cilit qëndronin Miranda, Sadriu Isufi e Sabahu. Qukat i punova të mëdha e të afërta me njëra tjetrën në mënyrë që, në mungesë të kthetrave, të lëvizja me tërë shputën e këmbës.

- Edhe gjashtë metra litar të kanë mbetur për të vazhduar. - u dëgjua thirrja e fortë e siguriesit tim. Meqenëse në zonën përfaqë meje nuk kishte asnjë mundësi sigurimi u pozicionova mirë dhe kërkova e prita që të shtohet një litar i dytë në atë siguriesin. Gjithkush u angazhua në zgjatjen e litarit siguries e shumë shpejt u dëgjua “E ke gati. Vazhdo!” Dhe vazhdova. Qëlluan të ishin edhe 15 metra punë me akullin dhe më pas vinte dëborë e përshtatëshmë për gjurmë dhe ecje të sigurtë. Shpejtova hapat dhe arrita tek ata hunj që formonin një shënjë për topografët. Në gjithë lartësinë e kësaj shënje era e kishte ngjitur dëborën me konfiguracione nga më të çuditëshmet. Ngula fort kazmën në dëborë e thirra duke u drejtuar me pamje tek grupi, “Të bëhet gati e të niset tjetri.” Në çast erdhi përgjigja nga Shemshedini: “**Ulu tash se nuk asht ka vjen kush.**” Ndonëse i habitur për atë që dëgjova, nuk fola. Për pak kohë u mora me fotografime: fotografova kazmën time në anë të piramidës së drunjtë, gjurmët e arritjes në

majë si dhe pamjet përreth. Pas pak lëshova në drejtim të shokëve një, “Ee” për të parë se çfarë reagimi do të merja, dhe kur dëgjova “Nisu!”, fillova një ulje tepër të kujdesëshme.

Sa më sipër është nxjerrë nga ditari im. Gabimet e mija si drejtues janë shënuar në tekst **bold**. Por nuk është shkruar fakti që unë u ndjeva fajtor dhe fajtori u ngjit l vetëm sepse demoralizoi të tjerët.

1970

Radohima. Tregoi Piro Liko

Ngjitej normalisht. Në krye të itinerarit mbërthen për pikë kapje një gur. Dhe fluturon poshtë me gur në dorë duke rrëshqitur në pjerrësi bore. Nuk pati dëmtime serioze. Pati tranditje.

Përfundimi: ishte humbje e vemendjes. Pikat e kapjes dhe ato të mbështetjes duhen kontrolluar para se të kalosh peshë në to.

1971

Mali Robdeshit në lindje të Peshkopisë. Muaji shkurt. Tregoi Taxhedin Shehu

Dy alpinistë të ekipit të alpinistëve Allaman Hoxha dhe Flamur Shehu, një ushtar i shërbimit kufitar dhe 14 nxënës të shkollës Pedagogjike të qytetit nisen në muajin shkurt që të ngjiten në majën e malit. Arrijnë në shpat të malit që ishte i çveshur nga bimësia. Grupi ishte pa kasma, pa sigurim me litar dhe duke lëvizur në kolonë të “ngjeshur” pranë me njëri tjetrin. Lloji i terrenit dhe pesha e njerëzve në segmentin e borës ku marshonin krijuan ortek dhe 15 prej tyre i vë përpara orteku. Ajo që rezultoi në fund ishte se dy alpinistët që ishin në krye të kollonës, dhe që i përfshiu boshti i ortekut, ndëruan jetë.

Rastet e pa pëlqyerave në lëvizjen malore masive, diletante në njohje me malin, elementët atmosferikë në mal dhe kalimit të relievit, ndodhin më së shumti në Peshkopi e Berat. Këto qytete, të pozicionuata pranë maleve me joshje për ngjitje, mali i Korabit dhe mali i Tomorit, kanë më shumë veprimtari masive dhe për pasojë kanë më shumë të papëlqyera gjatë veprimtarive. Shkaqet e kërtyre të papëlqyerave janë kryesisht tre:

1. Grupet krijohen me të rinj e të reja pa përgatitjen e duhur fizike;
2. Grupi nuk ka përvojën e duhur për veprimtarinë që ndërmerr;
3. Besimi i tepruar në mundësinë e arritjes së qëllimit nga drejtuesit e grupeve.

Ka ardhur koha që Shoqata të mendojë se si duhet të veprohet që kjo lëvizje malore të kontrollohet për:

a) drejtuesit e veprimtarive masive si dhe

b) për të caktuar itenerarët e ngjitjeve që janë, mundësisht, pa probleme lidhur me sigurinë e jetës.

Të përgjithëshme

Shumë nga të papëlqyerat që ndodhin japë si pasojë e mungesës së bazës materiale. Në muajin shkurt 1956, kohë kur për të parën herë u ngjit nga alpinistët shqiptarë maja e Korabit, Taxhedin Shehu dhe Iqmet Elezi verbohen nga mungesa e syzeve kundra rezatimit diellor. Dhe lista e verbimeve vazhdon me alpinistë të tjerë. Kështu i ndodhi Lame Nikas nga Korça më 1970. Po këtë vit Gazmend Shaba i Klubit Partizani nga dhimbet e syve largohet nga veprimtaria dhe shkon në Tiranë ku shtrohet për dy javë në spital. Një student në vitin 1969 verbohët n'atë masë sa nuk mundet të lexojë dhe detyrohet të braktisë studimet. Në vitin 1972 një tjetër alpinist i KS Partizani, për tre ditë mbeti i verbër dhe me dhimbje të tmershme në sy. Vangjel Melengu në vitin 1968 për disa ditë mbetet i verbër nga rezatimi në borë.

Edhe sa të tjerë duhet të verbohen që alpinistët të kujdesen që të bëhen me syze?

Sa këmbë e duar alpinistësh kanë ngrirë deri më sot? Kujtojmë se në janar 1968 nëntë nga 11 alpinistët e grupit për të ngjitur Majën e Madhe u shtruan në spital për ngrirje. Prej këtyre gjashtë më rëndë: njërit i prenë një gisht këmbë dhe të tjerët kanë edhe sot në këmbë e duar kanë shënjat e ngrirjes dhe megjithatë këpucë e doreza me cilësi minimale alpine ende nuk kemi. A mundet të kërkojmë me të këtilla kondita të bazës materiale cilësi sportive?

Sa e sa herë në kacavarjet shkëmbore kërcasin gurë në kokat e alpinistëve në mungesë të helmetës. Fatmirësisht deri tani nuk ka ndodhi fatale.

Shpesh alpinistët vuajnë për ujë në stinën dimërore sepse nuk kanë primuse/furnelë për të shkrirë borën. Le pastaj që gjatë dimrit kanë vetëm ushqim të ftohtë, me raste të ngrirë dhe me ujë të akullt, borë ose heje akulli shuajnë etjen.

Sigurisht që të gjitha sa më sipër ndikojnë negativisht si në shëndetin e alpinistit ashtu dhe në sigurinë dhe cilësinë sportive.

KËTU mungon një faqe e origjinalit.

Të mëvonëshme

1971

Maja Harapit. Itenerari Veri-Lindor. Tregoi Aleksandër Bojaxhi

Rrjeshtimi në litar: Nasi Shtëmbari filltar, ndjekës Vangjel Zeno dhe Aleksandër Bojaxhi. Të tre anëtarë nga ekipi Apollonia e Fierit.

Në hovin e tretë të ngjitjes Nasi del nga guva dhe kapet në pllakën e rradhës duke u ngjitur me sukses dhe duke ngulur kunjat siguruese. Papritur atij i shkulet nga shkëmbi pllaka ku ishte mbërthyer për të kryer një lëvizje të matejshme dhe fluturon në ajër. Pas 4-5 metrash mbeti i varur në kunj/plengë. Në moment e mbledh veten dhe vë të gjitha forcat që të ngjitet në pikën ku u shkëput nga shkëmbi. Dhe thirri: Vangjel fikso litarin – dhe me një dorë e tërhoqi atë duke mbajtur pjesën e tërhequr me dhëmbë derisa ndjeu që litari u tendos. Pastaj i kapur pas litarit u ngjit deri në pikën ku ndodhi shkëputja. Nguli një plengë/kunj dhe i shndehur/shtensionuar shkoi nëpër mëndje momentin e shkëputjes. E gjithë kjo ndodhi për të, sikundër tregoi, si një moment i vetëm, sepse ai ishte i mobilizuar në synimin që “riparimi” të bëhej sa më i shpejtë.

Përfundimi: ngjarja tregoi se Nasi veç përgatitjes së mirë fizike kishte edhe përgatitje të mirë psikologjike si dhe bindje që siguresi ishte i besueshëm.

Rastet e shkëputjes së alpinistit nga shkëmbi janë jo të pakta. Zorr se gjen alpinist të kualifikuar që të mos jetë shkëputur nga shkëmbi. Refleksi i reagimit dhe aftësitë e fituara me përvojë për të vepruar janë vendimtare. Stërvitja se si të orientohe mi kur shkëputemi nga shkëmbi (edhe për rrëshkitjet) është e nevojshme.

Në këtë ngjarje, pas rigrupimit të tretë, kur fillon Aleksandri (mbyllës në litar) kacavarjen, nga lart i vjen nje copë pllake shkëmbore në madhësinë e një disku të atletit që e flak atë. Në momentin që ai e pa atë, Disku” ra në kaskë. Ishte e para herë në jetën e tij sportive që ai ngjitej me kaskë.

Përfundimi: në ngjitjet alpinistike mbajtja e kaskës është mëse e novojshe; është domosdoshmëri.

1971

Kalaja, Shtegu Dhenve. Tregoi Aleksandër Bojaxhi

Dashamit Fejzo sapo mbaroi kacavarjen në një itinerar të shkallës së tretë të vështirësisë, zgjat dorën dhe tërhiqet për të dalë sipër në Kala të Shtegut. Nuk e kuptoi, por ai kishte kapur një gur dhe fluturon me të në dorë poshtë. Për fatin e tij bie në një pjerrësi që i “zbuti” goditjen. Dëmton shputat e këmbëve dhe njëren themër. U transportua në krahë dhe me kafshë barre në Bogë. Më tej bashkë me ekipin e tij u nisën për në Shkodër.

Komenti: pikat e kapjes dhe të mbështetjes duhet të kontrollohen para se të kalohet pesha trupore në to.

1971

Shtegu i Dhenve itinerari tetë (I8). Tregoi ekipi 17 Nëntori

Në momentin që DK do bënte rigrupim kupton që nuk i mjafton litari që ka. E tërheq atë për të marrë litar por ndodhi që atë e tërhoqi litari. Shkëputet nga pllaka shkëmbore dhe ngelet i varur në litar por pozicioni i tij në shkëputje ishte i tillë që mbeti lavjerës dhe u përplas me faqen e shkëmbit. Nga goditja në shkëmb ju thyë kocka e kofshës dhe pati vështirësi të rikuperohej. Pati probleme të zgjatura pas operacionit të dytë me të cilin i hoqë pjesën metalike të vendosur për lidhjen e kockave.

Përfundim: Ky rast lidhet me mosnjohjen e gjatësisë së mjaftueshme të litarit për të kaluar nga një pikë siguroese në tjetrën.

1977

Bridashe 24.03.77. Tregoi XYZ

Gjatë zbritjes nga maja e Bridashit, në një vend disi problemati në aspektin Teknik, dy drejtuesit e togave, YM dhe QB, vendosën që të zbrisnin njëra pas tjetrës duke lidhur dy litarë një pas një në sigurimin e zbritjes. U kundërshtua kjo mënyrë, si e gabuar, por drejtuesi arritën ta bindin masën. Ishe lajthitja më pa mend që ka ndodhur në lëvizjen alpinistike

Kur alpinistët e kreut të zbritjes kishin arritur në një vend të sigurt, rrëshqet në zbritje e sipër një alpinist i Vlorës që ishte pak më lart dhe merr me vete gjithë ekipin. Ky ekip merr me vetë edhe katër ekipet e tjera të këtyre dy togave. U krijua një lëmsh me njerëz dhe litarë që po shkonin drejt greminës. Ajo që i shpëtoi nga fatkeqësia ishte rastësia (ishin alpinistë nga Vlora, Përmeti, Peshkopia, Elbasani). Dy veta patën dëmtim serioz.

E përsëritur:

E tregoi Xhevat Osmani (KS Labinoti Elbasanit)

Ngjitja për në majën e Bridashes filloi në datë 24.03.1977. Kaluam nëpër ulluk ndërmjet dy pishave të mëdha dhe ngjitëm/kapëm majën e parë rreth orës 12:30. Prej kësaj arritëm majën e dytë të Bridashës në orën 14:30 dhe pas kësaj arritëm në majën kryesore të Bridashes.... Mbasi pushuam pak, rreth orës 15:00, filloi zbritja.

Zbritja do të bëhej nga shtegu i fshatarëve që përdorej gjatë verës tek kullosnin bagëtirë. Koha ishte shumë e mirë por kjo rezikonte shkrirjen e borës dhe mundësinë për ortek. Në këtë kohë dy komandantët (ishn bërë bashkë dy toga) bisedojnë që për zbritjen, nëpër këtë shteg të vështirë, pa u dëmtuar, duhej që të lidheshin bashkë të gjithë litarët që kishim (njëri pas tjetrit). Në fillim nuk pranuan sepse mund të rezikoheshim të gjithë. Por pasi na u bë e kurtë me argument se pasi të ulet treshja e parë, meqë nuk e njohim vendin, e siguruar nga ne të tjerët, u bindëm. Kështu si u tha dhe u zbatua. Këtë urdhër e dhanë YM dhe QB, i cili fillimisht kundërshtoi, por më pas u pajtua me këtë vendim të gabuar (lajthitje).

Fillimisht u zbatuan të gjitha rregullat, duke mbajtur distancë, duke bërë zig-zage dhe me qetësi (pa bërë zhurmë). Porsa mbaroi zbritja e lugut, ku i ruheshim aksidentit të mundshëm, dhe filluam të dalim në shkam (vend pa borë); I pari Ylli, I dyti Zabit Tusha, I treti Xhevat Osmani, në kohën që thamë me vete se shpëtuam, rrëshqet komplet ekipi i Vlorës, duke marrë me vete ekipin e Përmetit dhe të Peshkopisë dhe kur ata arrijnë tek ne, ata kishin marrë shpejtësi aq të madhe sa sigurimi ishte i pavlefshëm.

Pashë me sytë e mi katastrofën e madhe. Njëzet e ma tepër alpinistë, të gjithë djem të rinj, po i drejtoheshin humnerës. U ba një lëmsh i pazgjidhshëm njerzish, litarësh dhe kazmash alpine (aq sa më vonë e këputëm litarin sepse nuk shqiteshim dot). Më vonë, nuk mbaj mend shumë, por ne rrokulliseshim dhe rrëshqisnim si top Në momentin përfundimtar, kur prisnim me sy hapur vdekjen tënë, katastrofën e madhe, litari na frenon në vend. U shkundëm nga bora dhe pamë me sytë tanë se ishim një metër larg greminës që mund të ishte afërsisht 200 metra e thellë.

Sigurimi ynë nëpërmjet litarit, sikundër u mësua më vonë ishte bërë nga dy alpinistët e fundit të kollonës dhe të ekipit të Labinotit, Kujtim Hoxha dhe Seit Gajdja. Nga ky aksident dolën të dëmtuar dy alpinistë të ekipit të Vlorës. Mbas kësaj që ndodhi u mbledhëm, i dhamë ndihmë shokëve të dëmtuar dhe zbritëm nëpërmjet një ulluku tjetër dhe rreth orës 20:00 mbritëm në kamp.

Marrë nga ditari i një alpinisti Firma (duket se është firma e Xhevat Osmanit).

Koment: lidhja e dy litarëve bashkë ishte lajthitje.

Plus. Në vitin 2023 gjatë një dreke me alpinistë elbasanas, në Elbasan, Seit Gajdja më tha: Profesor, nuk i majta ata unë me Kujtimin. I majti fërkimi i litarit me trungun e pishës ku ishim ne, të majës së litarëve. Kur pamë se çfarë po ndodhte poshtë nesh, u hodhëm në anën tjetër të trungut në pozicion sigurimi (ab).

1977

Në dimrin e vitit 1977 ndodhi e papëlqyera më e “madhe” pa fatalitet në historinë e alpinizmit tonë. Një grup alpinistësh, teksa ngjiteshin në majën e Jezercës, nga ana perëndimore e saj, rrëshkasin dhe dëmtohen. Më rëndë Rushit Reçi. Po e sjell këtë ndodhi të papëlqyer me dy letra që më erdhën nga pjesëtarët e këtij aksidenti.

Aleksandër!

Jam shumë mirë me shëndet, ashtu edhe shokët. Përsa i përket Rushitit, dje bisedova në telefon dhe është duke u përmirësue (ishte ende në spital – ab).

Lejen e kufirit po ta dërgoj me letër prurësin (*nuk e kuptoj përse-ab*) dhe njëkohësisht po të tregoj se si ndodhi ngjarja.

Në orën 05:00 jemi nisur nga Posta Verore 6 dibranë, 3 shkodranë dhe Vullneti i Beratit, me të gjitha pajimet me vete: litarë, kazma, kthetrat, karabinat. Në orën 07:20 u lidhëm rrëzë Jezerës (nga ana e Popllukës) në një litar me synim ngjitje në një itenerar të vështirë: Rushiti, Taxhi, Dulla, Vullneti. Ecnim me sigurim dhe duke hapur shkallare me kazëm dhe duke futur kthetrat dhe kambën thellë.

Në kohën kur po ngjiteshim në majë, Rushiti u ngjit traversë nga akulli dhe ypi (hipi) sipër në afërsi të majës. Në kohën kur unë po prisja të më siguronte Rushiti dhe unë të avancoja më sipër. Kur ngrej kokën shikoj Rushitin të palosur me kokën mbrapsht po fluturonte drejt shkamt. S’kam pas kohë të lajmëroj shokët por jam hedhun në drejtim të shkamt duke e zanë me trupin tim me qëllim që koka dhe trupi i Rushitit të mos bien në shkamb por në trupin tim. Mbasi trupi i Rushitit bie në trupin tim, e mbërthej me të majtën dhe me njëbrem (??) në akull, rrëshqitja që e madhe. Deri në një farë vendi Rushitin e kam pasur unë në kohën kur litari ka shkuar në maksimum tek Dulla më ka dhanë kolpo në gjoks dhe në këtë kohë Rushiti mu largue nga durët dhe pastaj kemi tërheqë njëni tjetrin (është fjala për Taxhedinin, Dullën dhe Vullnetin, sepse Rushiti ishte i palidhur). Në shumë moment kam veten në pozicion frenimi, pra tërhiqim njëri tjetrin. Në fund e kam parë veten. Mirë por krahun e djathtë nuk e lëvizja. I kem thanë Vullnetit ti qisi gjuhën Rushitit; u munduem por nuk mundëm, pastaj i kemi fut kazmën (në gojë –ab) dhe i kemi qit gjuhën. Pastaj kemi zbrit.

Kjo qe e gjitha. Minella, Kozmai e Shili janë interesue dhe kanë lujtun rolin e hetuhesit. Thuaj dhe atyre se unë nuk do të vdisja, se mundem t’i tregoj vetë se si më ndodhi.

Për fat të gjithë shokët janë mirë dhe do të sqarojmë punën në Komitet të Fiskulturës, Ministri të Arsimit, dhe deri tek shoku Enver, sepse mjaft kanë shkruar me intriga.

Në fund e kam parë veten mirë por krahun e djathtë nuk e lëvizja.

Të përshëndes, Taxhi

.....

Letra për Aleksandrin e postuar nga Vullnet Zylyftari më 10 janar 1978

I dashur Aleksandër!

Dëshiroj që letra ime të gjejë mirë me shëndet ty dhe gjithë familjen tuaj!

Ka kaluar një kohë e gjatë që kur duhej t’i përgjigjesha letrës tuaj duke menduar që Komisioni Teknik dhe Komiteti (Kryesia-ab) i Shoqatës duhej të na thërriste, edhe sikur me paret tona, mua dhe Avdullah për aksidentin. Nuk iu përgjigja në kohë letrës. Pastaj çdo gjë shkoi sipas rurtinës të zakonshme; u bë dhe u vendos pak në mënyrë tendecioze.

Aksidenti ndodhi më 9 mars ora 8 e 55’. Një ditë para aksidentit u thirrëm ne si përgjegjësa ekipi (isha unë për Beratin sepse Petraqi qëndroi në Theth).

Në shtab Vasili, Kozmai, Azemi, etj. U diskutua për ngjitjet dhe ushqimet. U vendos që unë, Taxhedini, Gëzimi të zbrisnim në Theth për ushqime, mbasi nuk na duheshin ato ngjitje (për efekt të ngritjes në kategori sportive – ab).

Megjithatë Taxhedini tha se “unë nuk e lë pa bërë Jezercën” se ajo ngjitje i kish mbetur.

Vasili tha që “djema nesër ora 5:00 në ngjitje me Taxhin për Jezercë, Papllukë, Ali”.

Me të nesërmen u nisëm për rrugë të tre së bashku me tre alpinista të shkodrës dhe gjithë ekipin e Peshkopisë. Unë kisha qejf të ngjitesha me Dullën se e kish për herë të parë Jezercën në dimër.

Kur ndahej (grupet për ngjitje – ab) ngjitja për Jezercë u ndamë në dy grupe. Pesë vetë: unë, Gëzimi, Taxhedini, Rushiti dhe Avdullah për Jezercë dhe grupi (pjesa) tjetër për Papllukë.

Filluam ngjitjen nga ana jug-lindore. Në verë i jemi ngjitur bashkë nga ana ku shkëmbejtë janë blloqe blloqe si mur. Gjatë rrugës Gëzimi u grind me Avdullahën; Rushiti mu ankua se “më mbërdhijnë këmbët”, dhe e gjati vetë arësye duke më thënë se “i ka, shtrënguar fort kthetrat”.

Vazhduam lugun deri rrezë shkëmbejve, ecëm pa u lidhur me litar. Dukej rreth 80-100 m që të ngjiteshim në majë. Itenerarin e kish studjuar Taxhi dhe e udhëhiqte Gëzimi. Në realitet ne duhej të ecnim pak më djathtas, të futeshim në lugun e madh. Aty u futëm në një lug të vogël që kishte ngjitje të kategorisë IV shkëmbore. U ngjit Gëzimi me ndihmën e kazmës. Rushiti kërkoi të lidheshim; u lidh vetëm Rushiti dhe e siguronte Gëzimi. Lugu ishte si oxhak dhe si i tillë rrezonte gurë. Gëzimi e Rushiti qëndronin në një vend të sheshtë 1x0.8 m. Gëzimi kontrollloi rrugën dhe tha “Unë kaloj”. Rushiti tha me gjysëm zëri “kalohet”.

Duke e parë situatën Taxhedini urdhëron Rushitin të zgjidhet dhe sigurohemi ne të tre. Rushiti thotë – “po ne çfarë të bëjmë”? Taxhedini përgjigjet: “do të hedhim litarin nga lart”.

Ndërkohë rrëzë shkëmbit lëviza unë i pari sa më lejonte litari dhe bëra sigurimin për shokët, të rregullt. Bora për çudi rrëzë shkëmbit ishte e shkrifët, siç duket rëzohej nga lart ngaqë nuk e zinte dielli. Për çudi e lëviza kazmën disa herë deri sa gjeta një vend që bora kishte taban. Ndërkohë lëvizi Abdullahi. Bërtet Gëzimi.

“O Taxhedin! ejani shpejt se ky nuk po qëndron. O Rushit, Rushit çfarë bën”? Në fillim unë nuk pandeha se do binte, se e pashë vendin; të paktën në këmbë qëndroje pa u mbajtur. Kur thirri “o Rushit” ngrita kokën. Gëzimi ishte rreth 1.5 m më lart (meje) por 0.5 m larg Rushiti seç belbëzonte. Gëzimi e kishte kapur prej jake të peliçes. Taxhedini gjindej më afër tij, rrëzë lugut, 3-4 m rrëzë shkëmbit që kishte hipur Rushiti, ku fillonte oxhaku i cili është rreth 3 m i lartë.

Taxhedini shkëputet me shpejtësi dhe në momentin që ai (Rushiti) bie, e pret duke i rënë shpatullat e Rushitit mbi supin e djathtë të tij (Taxhedinit). Rushiti u shkëput me kuriz, (kështu që) edhe i lidhur të ishte për efekt të qendrës së gravitetit dhe asaj (dhe faktit) që ne nuk kishim kunj për të siguruar, do vdiste, por amortizimi i goditjes duke rënë në Taxhedinin ai i shpëtoi vdekjes. Rrëshqitja (vazhdojnë në letër 5 fjalë të pa lexueshme).

Ndër kohë u bërtita. Avdullai e kishte kaluar litarin rreth kazmës dhe ishte ngjeshur mbi kazëm. Vendi shumë i pjerrët, rreth 75 gradë pjerësia, largësia e rrëshqitjes rreth 20 m nga Avdullai e shkëputën nga bora me gjithë kazëm si një masë. (Një çast) më vonë e njëjta gjë ndodhi edhe me mua. Pësova një tendosje të fortë dhe pastaj fluturova. Fakti që ju shmangëm humnerës gjatë rrëshqitjës për efekt të pjerrësisë së malit gjë që e vërteton ajo që duart e djathta na u dëmtuan më shumë se në momentin që isha në ajër unë e lëshova kazmën që kisha para gjoksit, ajo u rrotullua. Kur do kemë rënë të tokë (borë të ngrirë ose akull – ab) do të më jetë këputur ripi që e kisha futur në dorë.

Në mënyrë instiktive kam bërë edhe shumë akrobacira gjatë rrëshqitjes sa qëndronim në lug atje Taxhedini pasi ngrejme kokat se ishim të katër përmbys,

Ndihmojmë Rushitin të cilit i bëmë frymëmarrje sepse ishte i asfiksuar, gjuha i kishte kaluar poshtë. I thyem dhëmbët e parë (për ti nxjerë gjuhën – ab), i stabilizuam frymëmarrjen, pastaj unë e mora në prehër për ta ngrohur por ai mblidhte trupin dhe vinte duart në stomak.

Ndërkohë erdhi ndihma e grupit tjetër, e shokëve që ishin nisur më vonë, e ulëm (Rushitin) në Theth. Edhe Gëzimi kishte zbritur kur erdhën shokët e tjerë.

Unë mendoj se sikur të kishim pritur sa të zbriste Rushiti me Gëzimin mundet që do e eliminonim rrezikun. Por për efekt shpejtësie ne manovruam ndryshe duke menduar se nuk i bie të fiktit kur udhëton të paktën 3.5 orë. Se ne do i lëshonim litarin nga lart, e shumta pas 15 minutash. Ai këmbët i kishte të thata sepse bora ishte e ngrirë

Por duke qenë se Rushiti nuk ishte në rregul fizikisht ndodhi aksidenti dhe se kur Rushiti ngacmohej ose vihej në provë i bieka të fikët, sikundër na tregoi më vonë i vëllai.

Në këtë ngjitje meqë u grind Dulla me Gëzimin unë nuk ndërhyra në itenerarin që u fut Gëzimi, në lug, gjithashtu duke menduar se do e kalonim shumë shpejt shtegun për t'i ngjitur dhe as më shkonte ndër mend se mund t'i bjerë të fikët Rushitit të cilit i tregova si të ngjitej me shpinë në oxhak/tymtqjë (është fjala për teknikën e ngjitjes së këtij relievi) që unë (do) e kisha më lehtë se jam i gjatë. Por duke parë se kishte akull u ulëm poshtë.

Po kështu si unë jemi gjendur të katërt përveç Rushitit që iku pas Gëzimit dhe nuk e ndjeu dobësinë e trupit të vet.

Për ngjitjen e vitit 1974 në kalimin e Gavnit të famshëm ishte në këtë formë. Komandant P. Kule, i deleguar (nga Federata) A. Tabaku. Në fushën e Dënellit ndodhi ajo që ndodhi: u dogj çadra e tre alpinistëve tanë dhe u dogj pak në dorë Nëndor Veleshnja. Vazhduam të njëjtin itenerar si vitin e ardhshëm (viti 76-ab). Ngritëm çadrat në Gropat e Zhaborës. Kur filluam rrugën për në Majën e Pilafit (Krasniqe) (shënim: kur një majë, nga rënia e borës, konfigurohej pa pjesë shkëmbore, alpinistët e quanin maja e pilafit) me të kaluar të qafës së parë që ulej në Rrogam ishte një shpat i pjerrët. Unë kalova i pari duke pasur edhe intuidën, nga rruga që kemi bërë bashkë, se ku do dilja.

Unë me Tolin u shkëputëm rreth 300 metra ku dëgjojmë debat midis Vangjelit e Agimit dhe Nëndorit. Ky i fundit pasi e mori vesh se ku të zbret ai lug tha “unë nuk shkoj më tej se më dhëmb dora e djegur” (pati frikë)

Agim Tabaku atë vit, si edhe më vonë, nuk e ndjente mirë vetën fizikisht. E shfrytëzoi rastin për tu kthyer në lug duke thënë se duhet të shoqërojnë dy veta Nëndorin dhe në këtë grindje bëri

fjalë edhe Petraqi. Nga sa më tha Petraqi, Agimi si i deleguar urdhëroi të ngjitet maja e Pilafit pa të bëhet ardhje po këtej.

Vangjeli udhëhoqi ngjitjen e majës dhe (kështu) nuk u realizua itinerari (i ndërmendur për të dalë në Valbonë – ab).

Aci, më ka dënuar shoqata për një vit nga aktiviteti se shkodratët thanë që tregoni që ishit të lidhur të katër se e fusni në burg Gëzimin.

Gabimi im nuk do thellohej sikur të kishim ardhur në Tiranë, të tre meqë ishim të saktë. Por Vasili së bashku me të tjerët ngarkuan njërin me faj por nuk nxorrën konkluzione të sakta, por i vrasin njerëzit shpirtërisht duke fantazuar mos realitetin. Edhe QP që tregon për punë ambicje duke na ngarkuar me diçka të drejtë por mbrapa krahëve.

I bëj të fala të gjithë të shtëpisë.

Të fala,

Vullneti

Në këtë veprimtari unë nuk mora pjesë. Arësyeja ishte histori e llojit “lufta e klasave e ndezur nga dy alpinistë jashtë klubit tonë, MV dhe MM.

Në “studimin” tim për të pakëndëshmet në sportin e alpinizmit më duhej kjo e papëlqyer, andaj shkruajta letra në individë të ndryshëm. Dy kryesoret janë si më sipër.

Këto letra të mundësojnë të kuptosh se çfarë ndodhi dhe përse ndodhi.

Koment: nuk duhet vënë pasioni përpara mundësive fizike e psiqike për të shkuar në mal. Ky rast është tipik, për mua, që të kuptosh se ekipi nuk është më i fortë se më i dobëti i ekipit.

Ndodhia ishte e pakëndëshme në instancat e larta të partisë, etj. Kjo pakëndje përcillej deri në Shoqatë e për pasojë në Kryesinë e saj si dhe në Komisionin Teknik. Dhe gjithnjë duhej gjetur një “fajtor” dhe duhej të kishte dënime. Sepse, sipas psikozës që të përcillte kupola e PPSH, tek ne vetëm mrekulli positive ndodhin.

Kjo histori mua më tregon se Gabimi Njerëzor është gjithkund i mundëshëm. Alpinistët, si individë dhe si ekip duhet të jenë syapur që të mos u ndodhë gabimi.

Dënimet si mësipër janë, për mua, negativitete. Si mund të dënosh ti shokët e Rushitit që përjetuan gjithjetën dhe pasojat negative të saj, kur vetë pjesëtarët e vuajtën këtë në mal dhe më pas e vuajnë në jetë. Në vend që të gjëndet një gjuhë qetësuese për gjendjen psiqike dhe emocionale të tyre për atë që ndodhi, ata marrin në Tiranën shtetërore edhe dënime!!

Lista për të punuar materialin për avaritë në alpinizëm përmban 47 enra që janë intervistuar. Në material janë thëniet e një pjese të tyre si dhe tregime nga ta dhe të tjerë.

Sa më poshtë nuk kanë qenë të regjistruara në materialin për seminarin.

1978

Kthim nëpërmjet Shtegut të Dhenve. Tregoi A B

Grupi me 13 alpinistë që realizoi ngjitje në Jezerë, Papllukë dhe Ali kthehet në kampin e Thethit. Të nesërmen në mëngjes alpinistët pjesëmarrës në këtë veprimtari kaluan Shtegun e Dhenve. Për ata që nuk kishin dijeni për pjesëtarët e grupit, natën para se të flinin, në mëngjes mësuam se 7 prej tyre janë të verbuar. Mendoni se me sa vështirësi marshoi grupi me shtatë të verbuar për në Bogë. Dhe gjithë kjo e keqe erdhi nga neglizhimi për të marrë syze për mdrojtjen e syve nga rrezatimi diellor.

1980

Maja Kollatës, muaji shkurt dt 10-11.

Shkroi në ditar Niko Petro

Në orën 3:15 (pas mesnate) vjen Haziri. Ai, pasi ne u kthyem nga Roshi, kish vajtur në postën kufitare që të lajmëronte komandën që ne u kthyem nga maja. Ata aty i thanë se një grup alpinistësh (K.Z, A. Q., A. R, K. G, S. A, M. H.) kishin mbetur në majën e Kollatës. Këta kishin dashur të kthehen shpejt për të parë ndeshjen e futbollit dhe për shkurt, nuk kishin ndjekur rrugën e ngjitjes por kishin tentuar që t'i binin shkurt. M.H, në tentativë për të kontrolluar vendin, rëzohet dhe vritet (duke çarë kokën), humbet ndjenjat, por e kaloi rrezikun dhe arriti të kthehet në Valbonë. Të tjerët mbetën lart në mal. Në Valbonë ky i thotë komandantit të postës që “kemi kaluar kufirin”. Kjo alarmoi komandantin që lajmëroi Degën e Punëve të Brendëshme në B. Curri.

Përfundim: gabime njerëzore, ngutje, mburrje që “kemi kaluar kufirin dhe ja ku jam”. Një lëmsh i tërë që përfundoi pa të arrestuar, pa dëmtime (veç kokës që ja bëri koka) dhe një ankthi në një natë të ftohtë në mal. Fat i madh që moti ishte pa erë!

17 tetor 1982

Në datën 17 tetor u organizua ceremonia e hapjes së sezoni për ngjitjet në malin e Dajtit. Në këtë ceremony, sikur edhe në rastet e tjera organizoheshin veprimtari të ndryshme sportive nga sportistë të klubeve sportive të Tiranës, si dhe të rinj që vinin nga institucione të ndryshme. Ekipit tonë të alpinistëve i ishte cakrtuar detyrë të bënte lëshime/zbritje me litar nga taraca e e sipërme e godinës që ishte mbi Fushën e Dajtit. Anëtarë të ekipeve të të rinjve dhe të të rriturve

të Klubit Sportiv 17 Nëntori, para fillimit të ceremonisë, kryen nga një ose dy lëshime/zbritje me litar, për “nxemje”.

Në këto zbritje, kur i erdhi rradha alpinistit SM u këput litari dhe ai ra në sheshin e taracës së godinës në pozicionin që kishte gjatë lëshimit. Pati shumë fraktura, më të shumtat në të dy krahët.

Me vullnetin dhe inteligjencën e tij të veçantë bëri mrekullira individuale, ortopedike, etj dhe i riabilitoi në maksimum krahët. Pas rehabilitimit u muar me skijim.

Komente: në klubin tonë sportiv, me në krye Shefin e Klubit MS, pati interesim dhe mbështetje që të gjenim se përse u këput litar. Unë isha “specialist” në këtë përpjekje.

1. Ne nuk kishim asnjë literaturë për vetitë fizike të litarëve sintetikë. Ne dinim që ata mbanin ngarkesë deri në dy ton dhe që kishin elasticitet të mjaftueshëm.
2. Në bibliotekën kombëtarë, nga literatura për materialet sintetike (nylon, perlon, etj), mësova se ato dëmtohen nga rrezatimi diellor dhe lagështira. Litarët tanë, pas përdorimit, magazinoheshin në kushte shumë të mira.
3. Shkova tek ndërmarrja import-eksportit për tu interesuar nëse materialet tona, konkretisht litari, a kishin fleta me instruksione që i shoqëronin ato? Nuk ma hapën derën.

Në këto kushte ne, për të qenë të “larë” me ndërgjegjen tonë filluam t’i testonim, pas kësaj ngjarje. Këtë e bëmë, madje në një rast në prezencë edhe të Shefit të Klubit, duke i tërhequr, i gjithë ekipi, një e nga një pasi i lidhnim në njërin skaj.

Pasi kalojë viti e më shumë, nga bisdat me alpinistë mësova se para se të ndodhte fatkeqësia si më sipër, kishin ndodhur tre raste të këputjes së litarit.

Rasti i parë kish ndodhur me treshen kryesore të alpinistëve vlonjatë, duke zbritur me litar tek Kalaja.

Rasti i dytë me pionerët (para të rinjtë) e Pallatit të Pionerëve Tiranë. Instruktori nxori (për koincidençë) litarin më të ri që kishte dhe i vuri fëmijët gjashtë nga gjashtë në lojën e tërheqjes së litarit. Nuk fitoj asnjëra anë: litari u këput dhe të gjithë fëmijët ranë me fundin e kurizit në tokë.

Rasti i tretë nuk më kujtohet.

Askush nuk i kishte treguar më parë këto ndodhi të pakëndëshme! Me një litar të ri

Ishte viti 2005 kur unë bleva një litar. Fleta shoqëruese e tij kishte një “leksion” të tërë për gjithshka që lidhej me atë litar. Detaje edhe kur i vjen koha që nuk duhet përdorur.

U tmerova nga ato që lexova, sepse kujtoja përdorimin e litarit në “kohën time!”

E përktheva materialin dhe ja kalova Federatës dhe kujtdo alpinisti që takova, me thirrjen "zhdukni nga ekipet e alpinizmit litarët që mund tu kenë mbetur që nga koha e monizmit".

Kujdesi paraprak për siguri në mal

Sygjerime

Sa më poshtë janë sygjerime të cilat ndihmojnë këdo që del në natyrë për të krijuar një edukatë për kujdesin që duhet treguar gjatë veprimtarive për të realizuar një argëtim të sigurtë për jetën dhe shëndetin e pjsëmarrësit. Nuk janë gjithshka dhe për më tepër nuk do të thotë se ato të sigurojnë dhe të mundësojnë që argëtuesi të jetë jashtë çdo rreziku. Janë kryesisht veprimtaritë e përjetuara në natyrë, përvoja nga literatura e lexuar si dhe e shpërndarë nga media të ndryshme, që do të ndërtojnë më tej edukatën dhe do të ngrenë aftësitë dhe njohuritë për sigurinë gjatë veprimtarive.

- Mos ndërmerrni udhëtim i vetëm, pa patur përvojën e malit dhe pa patur një shok me përvojë.
- Jini të pajisur mirë me materialin e duhur teknik për veprimtarinë.
- Para nisjes njoftoni përgjegjësin e veprimtarisë për qëllimin dhe itinerarin që do të ndiqni.
- Koha e keqe është gjithmonë e rrezikëshme.
- Mali është i rrezikshëm në ditët kur bie dëborë disa ditë rradhazi. Nisuni 2 a 3 ditë pasi pushon bora.
- Hani shpesh herë gjatë ngjitjeve a marshimeve dhe pini vazhdimisht ujë e lëngje; mos ja lejoni vehtes të shkoni në raskapitje fizike.
- Kuptimi i vështirësisë nuk duhet të ngatërrohet me atë të rrezikut.
- Nisja herët dhe kthimi shpejt është baraz me siguri.
- Gjatë marshimit në zonat e vështira dhe me rrezik mos kaloni ngadalë nëpër to, por, pasi ta keni studiuar atë më parë, kaloni me përqëndrim të lartë dhe shpejt.
- Mos harroni të merni ujë dhe ushqim tek lini kampin (apo parkimin).
- Kampet i ngrini në vende të sigurta si dhe ku ka ujë dhe kushte për të pushuar.

Kujdes!

- Të jeni të pajisur mirë, si në dimër dhe në verë, në përputhje me normativat për materialet teknik dhe për veshmbathje. Mos harroni litarët, kazmën dhe kthetrat kur ndërmerrni itinerar të vështirë ose të panjohur për ju.
- Mbi akull të mbuluar nga bora është i detyruar përdorimi i litarit.
- Në të gjithat rastet kur rrugëtimi është me rrezik sigurimi duhet të bëhet me çdo kusht.
- Mbivlerësimi i njhurive dhe aftësive për ngjitje të çon në aventurë.
- Mos u ngjitni në shkëmb pa skicuar në mendje dhe mundësisht në letër rrugëtimin që do të ndiqni; një foto e rrugëtimit e marrë me vehte është edhe më e mirë se sa një skicë.
- Alpinisti e ka riskun e jetës me vehte dhe për këtë ai duhet të jetë i vetëdijshëm.
- Mbani gjithnjë plenga, dizgë e karabina rezervë për të bërë vetë-sigurimin
- Bora e re dhe e shkrifët është e paraprirë për të formuar ortek. Ortekët bien në shpate të pjerrëta dhe në lugje që mbledhin dëborë.

Kritere fizike

Që të kënaqeni me një veprimtari në natyrë është e domosdoshme që të keni përgatitjen e mjaftueshme fizike që kërkon veprimtaria. Nëse nuk ka një përputhje sa më të mirë midis asaj përgatitje që kërkon veprimtaria dhe asaj që keni ndërtuar ju në trupin tuaj, në mbyllje të ditës lodhja mundet që të “mundë” kënaqësinë. Me raste edhe më shumë: do u dobësojë e plogështojë për të nesërmen e ditës së punës apo studimit.

Duhet të ushtroheni rregullisht gjatë javës. Kështu, 15-20 km vrapim në javë si dhe një ngjitje në malin e Dajtit (jo domosdo deri në majë të malit) do u bëjnë mirë si për të përmbushur detyrat e punës/studimit ashtu edhe për të përballuar me lehtësi veprimtaritë në natyrë.

Për të përballuar veprimtaritë në natyrë vrapimi është receta më e mirë. Edhe ngjitja në një mal a në një kodër me synim stërvitor. Sot ka mjaft palestra ku ju mund të shkoni dhe të gjeni edhe instruktorë të cilët ndihmojnë që të merrni stërvitje të përshkallëzuar. Për ata që kanë ngushti në kohë, Shoqata hera-herës ka sygjeruar palestrën BODY CODE ku seancat stërvitore për çdo pjesëmarrje janë të shkurtëra.

Sido që do e zgjidhni mënyrën e stërvitjes, u sygjerohet që me rastet që mund tu krijohen të testoni plotësisht (me të shtatë treguesit) ose pjesërrisht (me disa nga shtatë treguesit) veten hera-herës me treguesit fizikë si në tabelën që vijon:

Nr.	Lloji i testimit	Synimi	Verejtje
01	Sprint 50 metra	7.5 sek	
02	Kërcim së gjati nga vendi	220 cm	
03	Tërheqje mbi hekur	10 herë	
04	Vrapim 1000 metra	3 min 30 sek	
05	Ecje-rendje 10 km	70 minuta	
	Ulje ngritje në sejcilën		
06	këmbë	10 herë	
	Ecje mbi tra (tub etj.)	4-5 metra pa	
07	ekujlibri	lëkundje	

Kontrolle mjeksore

Të ushtruarit sado pak me ndonjë sport si dhe daljet në natyrë ja vlen që t'i shikoni edhe si shtysa për të krijuar edukatë shëndetësore që 1-2 herë në vit të takoni mjekun e familjes dhe të kontrolloni shëndetin tuaj. Daljet në natyrë e kërkojnë, madje e kanë nevojë kontrollin mjekësor. Arësyeja është e thjeshtë: daljet në natyrë si rregull organizohen larg qendrave të banuara dhe nëse gjatë veprimtarive u ndodh ndonjë shqetësim shëndetësor, është e vështirë që të gjeni, ose të gjeni në kohë, shërbimin mjekësor. Njëherësh, do jetë rastësi nëse në grupin tuaj do gjendet një person që tu japë ndihmën e pare sipas standardeve mjeksore. Andaj masa më e mirë që mund të merrni për të njohur gjendjen tuaj shëndetësore, si dhe të parandaloni të papritura të shëndetit, është që të kryeni rregullisht takimet me mjekun e familjes.

FUND